

М. М. Назаренко,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ «КІБЕРПАНК» В АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ II ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядається творчість сучасного американського письменника Вільяма Гібсона, засновника жанру «кіберпанк». Автор вивчає особливості цього жанру. У роботі аналізуються поняття «кіберпростір», «віртуальна реальність», «штучний інтелект». Об'єктом дослідження є роман «Нейромант». Розглядаються особливості сюжету твору.

Ключові слова: літературний жанр, кіберпанк, кіберпростір, віртуальна реальність, штучний інтелект, матриця.

В статье рассматривается творчество современного американского писателя Уильяма Гибсона, основателя жанра «киберпанк». Автор изучает особенности этого жанра. В работе анализируются понятия «киберпространство», «виртуальная реальность», «искусственный интеллект». Объектом исследования является роман «Нейромант». Рассматриваются особенности сюжета произведения.

Ключевые слова: литературный жанр, киберпанк, киберпространство, виртуальная реальность, искусственный интеллект, матрица.

The article deals with William Gibson's creative work. William Gibson is a famous modern American writer, the founder of cyberpunk, a new literary genre. The author of the article studies the peculiarities of this genre. The concepts of cyberspace, virtual reality and artificial intellect are analyzed in this work. The research object is the novel «Neuromancer». The peculiarities of the plot are considered.

Key words: a literary genre, cyberpunk, cyberspace, virtual reality, artificial intellect, matrix.

XX століття характеризується бурхливим розвитком комп'ютерних та телекомунікаційних технологій. Сучасний темп життя людини, науково-технічний прогрес неминуче призводять до того, що духовна сфера людини виявляється затиснутою між швидкоплинністю часу та новітньою технічною думкою.

Сучасні інформаційні технології, віртуальна реальність, кіберпростір все більше впливають на процес життєдіяльності людини, а також усього суспільства. Цілковитим, правильним і своєчасним є прагнення всебічно вивчити ці феномени, міри їхнього прояву, позитивні та негативні сторони.

Суспільний інтерес до кібернетики набуває поширення у 80-ті роки ХХ ст., коли вона починає усвідомлюватись як нова техніка репрезентації, як середовище спілкування і соціалізації, що впливає на горизонт нашого повсякденного досвіду і відповідну поведінку в реальному світі.

На думку Носова Н.А., кібернетика розглядається не тільки як фактор масштабних змін, але й як вираження сучасних культурних тенденцій. Це є яскравим прикладом того, як технічний прогрес втручається у різні сфери людського життя, змінюючи і наш спосіб життя, і наш спосіб мислення. Концепція та практика кіберпростору та віртуальної реальності мають різноманітні контексти виникнення та розвитку: в американській молодіжній субкультурі, комп'ютерній індустрії, літературі (наукова фантастика), військових розробках, космічних дослідженнях, мистецтві та дизайні [5, с. 153].

Завдяки принциповій багатовекторності та плюральності культурного простору на рубежі ХХ-ХХІ століть література стає місцем відбиття соціальних та історичних зрушень сучасної епохи, викликаних інтенсивним наступом на повсякденне життя комп'ютерних технологій, ЗМІ та інших сучасних форм аудіовізуальної й інтерактивної комунікації [3, с. 125].

В умовах швидкого розвитку і поширення віртуальної реальності в усі області людської діяльності, філософське осмислення даного феномену є безсумнівно актуальним. Крім того, такі дослідження є важливими, оскільки мають міждисциплінарний характер і виявляють гострі питання сучасної культури. Яскравою репрезентацією пошуку письменниками нових форм і творчих моделей є твори сучасного американського письменника В. Гібсона, який став творцем літературного кіберпанку.

Метою статті є дослідити кіберпанк як один із літературних жанрів кінця ХХ століття, його особливості, проаналізувати творчість американського письменника Вільяма Гібсона, своєрідність його стилю, осмислити ідейно-естетичне значення творів.

Об'єктом дослідження є роман «Нейромант».

Вільям Гібсон – американський письменник-фантаст, засновник кіберпанку.

Його роман «Нейромант» (1984) одержав світове визнання і став одним із культових молодіжних романів ХХ ст. Цей роман належить до науково-фантастичної трилогії «Кіберпростір». До неї також входять романи «Граф Нуль» та «Мона Ліза Овердрайв». Центральною темою романів є проблема зародження, існування і визнання штучного інтелекту. Проза письменника є своєрідним відображенням літературно-художніх і соціокультурних тенденцій, типових для літератури кінця ХХ століття.

Головний герой роману Кейс був наркоманом і комп'ютерним хакером, який заробляв на хліб тим, що викачував із кіберпростору інформацію для замовників за гроші, а тепер позбавлений можливості проникати в Матрицю, підключившись до комп'ютера. В. Гібсон протягом усього роману дає опис кіберпростору, який називає по-різному й описує різні варіанти інфопростору в залежності від подій у романі. Визначення віртуальної реальності Гібсон дає не один раз.

Чертков А. є одним із дослідників літератури кіберпанку. Він стверджує, що Вільям Гібсон – сучасний американський письменник, якого з повною на те підставою зараховують до сучасних класиків. У літературу він увірвався стрімко – вже перші його розповіді привернули широку увагу і в професійному середовищі, і серед читачів. А його дебютний роман не тільки зібрав пишний букет престижних літературних премій, а й запустив на високу орбіту новий революційний напрямок у науковій фантастиці, яка отримала назву «кіберпанк» (cyberpunk) [2, с. 154].

Кіберпанк – це наукова фантастика епохи комп'ютерної революції [5, с. 152]. Кіберпанк з'явився практично одночасно з появою персональних комп'ютерів, коли стало зрозуміло, що на світ з'явилася не просто якась нова потішна іграшка, а інструмент, який істотно розширює можливості людини, нова точка опори, яка незабаром переверне світ. Письменники, і в першу чергу В. Гібсон, побачили і описали у своїх творах по-справжньому реальний вигляд близького майбутнього, шлях, до якого в цей момент рішуче повернуло людство. Кіберпанк мав значний вплив на інші види мистецтва і в підсумку привів до формування нової молодіжної контркультури, з літературою як такою практично не пов'язаної [7, с. 119].

Термін для назви нового літературного напрямку, хоч і з'явився випадково, виявився досить вдалим і емним. Перший корінь в цьому слові, «кібер», пов'язаний зі словом «кібернетика» і має на увазі, що цей напрямок описує майбутнє, в якому повсякденне життя людей докорінно змінилося під впливом високих технологій. Центральним для кіберпанку є поняття «віртуальної реальності» («кіберпростору», за визначенням В. Гібсона) – вигаданого світу, що знаходиться всередині комп'ютерних мереж, куди людина може проникати за допомогою спеціальних пристосувань [2, с. 156].

Роман «Нейромант» наповнений усіма елементами кіберпанку: динамічний сюжет, всемогутні корпорації, високі технології, хакери, а також глобальна комп'ютерна мережа, неодмінний атрибут і умова існування суспільства недалекого майбутнього, в якому живуть герої його творів.

В. Гібсоном вперше були описані люди, що використовують пристрої, які дозволяють підключити свій мозок до комп'ютерної мережі, тобто до кіберпростору. Уже зараз слово «кіберпростір» почало поступово вписуватися в сучасну лексику для позначення всесвітньої комп'ютерної мережі. Також, багато дослідників комп'ютерних технологій в області «віртуальної реальності» намагаються втілити в життя щось схоже на інформаційний простір в уявленні Гібсона. Грязнова Є.В. зазначає, що новаторство Гібсона проявилось в повному перегляді формули майбутнього, якої дотримувалася наукова фантастика того часу. Замість класичної схеми «космос – роботи – атомна енергія» він використовував «комп'ютерні мережі – біотехнології – віртуальна реальність» [3, с.127].

Роман Вільяма Гібсона «Нейромант» одночасно став найвідомішим і, можливо, найуспішнішим його твором. Розповідь про хакера, який прагне повернутися в кіберпростір і є утягненим у боротьбу двох штучних інтелектів, з хорошим драйвом і багатозначною кінцівкою став революцією в жанрі наукової фантастики. Кіберпростір став однією з головних знахідок В. Гібсона в цьому романі. Герої кіберпанківських романів живуть не стільки в реальному житті, скільки в нескінченно тривалій (іноді триває після смерті) кібернетичної галюцинації. Розгалужуючись на струмочки, інформаційний потік замінює собою потік життя, яке саме переноситься в кіберпростір [7, с. 122].

Однією з головних ідей кіберпанку у В. Гібсона стала ідея злиття технології і плоти, наприклад, комп'ютерні чіпи, вживлені прямо в мозок. Сама по собі ідея напівлюдини-напівкомп'ютера не нова: але якщо раніше мова йшла про розумну машину, що стала людиною, то, починаючи з романів В. Гібсона, мова йде про людей, які зростили себе – найчастіше добровільно – з кібернетичними пристроями [3, с. 155].

Філько В.І. стверджує, що саме вулична культура, сприйнята В. Гібсоном у ті роки, відповідальна за те, що його напівкібернетичні герої не вийшли стерильними і безстатевими: брудний сленг, секс на грані збочення, складний коктейль хімічних і кібернетичних нейростимуляторів. Багато незвичайних слів, що зустрічаються в романах В. Гібсона, були взяті ним із жаргону наркоманів (як, наприклад, «Flatline» – «рівна лінія», Флетлайн – прізвисько героя, що пережив клінічну смерть) [7, с. 120].

Вільям Гібсон – великий провидець. Ще двадцять років тому він зумів блискуче передбачити сьогоднішні війни ІТ-корпорацій. Віртуальна реальність стала феноменом сучасного розвитку суспільства, саме останні десятиліття людської діяльності породили і дали широку популярність поняттю віртуальної реальності. Особливістю становлення феномену віртуальної реальності є те, що вона обумовлюється розвитком комп'ютерних технологій і суспільний інтерес до неї зростає в кінці ХХ ст., коли вона починає усвідомлюватися як середовище спілкування і соціалізації, що впливає на горизонт нашого повсякденного досвіду і відповідну поведінку в реальному світі. Вона розглядається не тільки як фактор масштабних змін, але й як вираження сучасних культурних тенденцій.

Дослідження кіберпростору в творах В. Гібсона показало, що письменник, не маючи на той момент практично ніякого досвіду роботи з комп'ютером, висунув і розробив ідею віртуальної реальності, що була технічно реалізована через кілька років – причому пріоритет ідеї Гібсона визнавався всіма розробниками [6, с. 78].

Типовим для В. Гібсона є те, що практично всі дії роману відбуваються у кіберпросторі (віртуальній реальності), при гострому сюжеті роман насичений описами комп'ютерних пристроїв. Світ майбутнього в описах письменника – це неприємне місце, де життя суспільства повністю підпорядковане інтересам ворогуючих корпорацій. Твори, написані у жанрі «кіберпанк», характеризуються динамічністю сюжету, високим темпом розповіді, гостротою відчуттів, детальним зображенням інформаційного простору, з яким взаємодіють герої твору. В. Гібсон майстерно передає психологію героїв. Емоційним забарвленням мови автор створює реалістичність подій. Проза Гібсона має яскраво виражений соціально-психологічний і соціально-філософський характер.

Література:

1. Гибсон Уильям. Нейромант : [роман] / Уильям Гибсон. – М. : АСТ, СПб. : Terra Fantastica, 2000. – 317 с.
2. Глухова О. Г. Виртуальная реальность: концептуальный потенциал понятия / О. Г. Глухова // Філософія науки: традиції та інновації. – 2009. – №1. – С. 154-157.
3. Грязнова С. В. Виртуальна реальність: аналіз смислових елементів поняття / С. В. Грязнова // Філософські науки. – 2005. – № 2. – С. 125-137.
4. Добронравова И. С. Синергетика: становление нелинейного мышления / И. С. Добронравова. – К. : Либідь, 1990. – 152 с.
5. Носов Н. А. Виртуальна реальність / Н. А. Носов // Питання філософії. – 1999. – №10. – С. 152-164.
6. Смеричевский Э.Ф. Виртуальная реальность: к анализу этимологии понятия / Э. Ф. Смеричевский // Наука. Релігія. Суспільство. – 2002. – №1. – С. 72-80.
7. Філько В. І. Типологія реальностей / В. І. Філько // Філософські науки. – 2005. – №7. – С. 118-125.